

HEIDI KÖNGÄS

Siivet kantapäissä

Romaani

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Heidi Kõngäs ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2021

ISBN 978-951-1-40700-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

Omistettu Johanna Rajamaalle

*”Minun sieluni asuu seudulla jonka läpi intohimot ovat
kulkeneet ja minä olen tuntenut ne kaikki.”*

Joseph Jaubert, vuonna 1799
(Suomentanut Martti Anhava)

Suljetut ovet

Minut ohjataan Radioteatterin pomon oven taakse odottamaan. Ihmisiä kulkee käytävällä, tulee ja menee. Minulla on ylläni v-kauluksinen tummansininen puku, jossa on puolipitkät hihat. Ostin sen Pariisista mutta uumaa kiertävä musta kapea vyö on suoraan Lappeenrannan torilta.

Olen pinnalta aivan tyyni, mutta sisältä kaikkea muuta.

Ei ole hänen asiansa päättää, että minä tulen.

Minun oikeuteni ovat jakamattomat. Minä haluan tänne ja hänen on paras ymmärtää se!

Miksi minun pitää taas tarjoutua, voi kuinka monta kertaa olenkaan odottanut jonkun herrapomon oven takana toiveikkaana, pelokkaana, kauhuissani ja joskus jopa valmiina häipymään jo ennen oven avautumista, jotta joutuisi kohtaamaan taas jotain kohteliasta torjuntaa, sitä helkkarin ”valitettavasti ja pidämme teidät mielesämme” ja sitä rataa.

Nyt en enää aio anoa, vaan mennä.

Suuruudenhulluuteni tuntuu siis ylittävän kaiken aikaisemman.

Olen menettänyt suhteellisuuden tajuni lopullisesti, kuinka ihmeessä kuvittelen pääseväni Radioteatteriin, Suomen tämän hetken kaikkein kuumimpaan työpaikkaan!

Minähän olen näyttelijä, en muuta, en mikään käsi-
kirjoittaja, en dramaturgi enkä varsinkaan ohjaaja, vaika
juuri niitä töitä haluan tehdä. Jos hän kysyy, että mil-
lä rahkeilla neiti uskoo selviävänsä, vastaan että sisäisellä
pakolla ja muutaman ranskasta suomentamani näytel-
män voimalla.

En enää voi perääntyä, koska ohjaaja Urpo Lauri ker-
ran järjesti minut työhaastatteluun. Nyt pulssi alle sa-
taan. Siellä on vastassa vain yksi Paavolainen, lakastuva,
entinen suuruus, ei muuta. Hän on ollut liekehtivä pat-
sas ja ties mikä ikoni, mutta nyt kaikki väittävät hänen
laimentuneen ja lähes murtuneen, kun häntä rusikoi-
ttiin *Synkän yksinpuhelun* jälkeen oikein tosissaan. Tietys-
ti vain tietyissä piireissä, mutta ne olivat niitä kaikkein
vaikutusvaltaisimpia piirejä. Häntä sanottiin arvosteluis-
sa petturiksi ja takinkääntäjäksi ja ties miksi. Minä en ole
sitä sotamuistelua lukenut, mikä on nyt tietysti virhe, joi-
tain aikaisimpia tietysti. *Lähtö ja loitsu* on hänen kirjois-
taan paras, siitä voin puhua, en juuri muista.

En enää jaksaa lukea mitään sotaan liittyvää. Olen lo-
pen väsynyt koko sota-aikaan ja haluan vain unohtaa ne
viisi pitkää vuotta, joihin kului paras nuoruus. Sota vei
vielä muutaman sodan jälkeisenkin vuoden, kun vierai-
limme kodittomaksi jääneen Viipurin teatterin kanssa eri
puolilla Suomea. Mehän menetimme kaiken: sinne jäi
Paraatitentän laidalle komea teatteritalo, esiriput, lavas-
teet ja puvut ja valokalusto, kaikki. Meistä tuli kiertolai-
sia, esiinnyimme kaikkialla, mistä vain hetkeksi saimme

tilaa. Ne olivat kovia taisteluvuosia nekin, täynnä valtavan pitkiä ajomatkoja huonokuntoisilla teillä, kurjia matkustajakoteja, sattumanvaraista sapuskaa, välillä ei sitäkään. Kiertue oli kuin eräänlaista jatkuvaa liikekannalla oloa: näytös jollain nuorisoseurantalolla, purku, yö halvassa matkustajakodissa taistelussa lutikoiden kanssa, aamulla puuroa ja laihaa kahvia, joskus pelkkää saunavihdoista liotettua teetä, aamulla taas tien päälle ja kohti seuraavaa paikkakuntaa.

Kaivan käsilaukusta Pax-pastillin ja imeskelen sitä.

Odotan aulassa, ja voi helvetti, kuinka jännittää.

Kuulen jostain Urpo Laurin äänen, miksi hän jätti minut tähän yksin odottamaan.

Ovia avataan ja suljetaan, katselen miten tärkeän ja toimeliaan näköiset radion herrat ja rouvat kiirehtivät sisään ja ulos kansiotsat kainaloissaan, jotenkin hilpeän pätevinä. Tekisi mieli melkein matkia tuota tehokkuuden vaikutelmaa, kävelyä niska hieman takakenossa, nopeat askeleet ja kasvoilla tärkeä, huolestunut ilme.

Eikö jännittäminen mene koskaan ohi, eihän tämä nyt sentään mikään ensi-ilta ole, vaikka sielua särkee ja siuksia polttee kuin kulisseissa juuri ennen omaa iskuä.

Paavolaisen tapaaminen on minulle tärkeä, vähän turhankin tärkeä.

Hengitän syvään, rauhoitan hengitystäni. Minun täytyy nyt saada kaikki odotukset pois ja vain kohdata hänet, ei muuta. Hyvin kaikki menee.

Olen kiinnostunut Radioteatterista. Piste.

Haluan kääntää ja sovittaa ranskalaisia näytelmiä radioon. Piste.

Ja miksen näytelläkin. Piste.

Ohjaamisesta en sano mitään. Muista.

Hoen näitä lauseita itselleni kuin joitain repliikkejä.

Joku vaihe elämässä on päättymässä kummallisen omavoimaisesti. Muutos alkoi siitä, kun sain Ranskan valtion kolmen kuukauden stipendin voidakseni tutustua Pariisissa ranskalaisiin näytelmiin ja teatteriin. Olin siinä vaiheessa kääntänyt jo kuusi näytelmää ranskasta suomeksi teatterin ohessa ja kesälomilla. Ja ranskaahan minä alun perin yliopistolla opiskelinkin ennen teatteria, se täytyy muistaa sanoa.

Paluu siltä Pariisiin stipendimatkalta kotiin oli pitempi kuin luulinkaan. Jokin minussa ehti muuttua ja alkoi tuntua siltä, että näyttelemisen reitti on nyt kuljettu loppuun.

Olen vetänyt itseni näyttelijänä kymmenessä vuodessa aivan tyhjiin kiertäessäni Kuopion, Tampereen, Kotkan ja Viipurin teattereiden kautta Vallilan Kansanteatteri-Työväenteatteriin. Haluan tehdä jotain muuta, sillä minähän olen pohjimmiltani kirjoittava ihminen. Miksi olen tajunnut sen näin myöhään, olen jo kolmenkymmenen, siis ikivanha.

Taas joku jakkupukurouva kävelee kengänkannat kospisten käytävällä, ilmestyy yhdestä ovesta ja poistuu toiseen, kasvoilla pysyy koko ajan pieni kuin niille liimattu hymy.

Tästähän saisi hyvän koreografian, ehkä jopa näytelmän. Jos jokainen nainen menisi vuorotellen naistenhuoneeseen ja puhuisi peilille pienen monologin siitä mikä häntä oikeasti riivaa, ja ne kampaushetket veisivät juonta eteenpäin. Vessassa olisi wc-palvelija, joka kääntäisi naisten puheen ja pienet itsepetokset ja parantelut aina suoraksi puheeksi yleisölle. Se mitä nainen sanoo ja se mitä se tarkoittaa. Emmi Jurkka tekisi kyllä hienon wc-palvelijan lakoniseen tapaansa.

No niin, nyt taas suunnittelen kirjoittamista, näytelmää, teen tätä koko ajan. Aina ja kaikkialla. En voi sille mitään.

Joka kerta kun yritän vahvistaa itseäni, ajattelen Emmi Jurkkaa. Taas hän nousi mieleeni. Me näyttelimme yhdessä sota-aikana Tampereen teatterissa, ja hänestä tuli minulle esikuva jos kenestä. Olin noviisi ja Emmi jo kova nimi, mutta aina niin reilu ja rempseä, että rentouduin. Emmi oli näyttämöllä tarkka rytmistä ja repiikkien iskuista ja siviilissäkin armottoman hyvä suustaan. Iskut tulivat esiripun molemmin puolin aina napakasti.

Olen nyt valmis elämään Radioteatterin kanssa vaikka ”vissillä puheella”, kuten Emmi kuvasi muuatta suhdettaan ”leipäsutena”.

Tasapainoilen tukevasti pomppulaudalla ja jos hyppy onnistuu, irtisanoudun heti vakituisesta näyttelijän pestistäni, mikäli vain saan edes jotain käännöskeikkaa tai sovitustyötä radiosta. Ihan tyhjän päälle en uskalla jäädä,

sillä ilman rahaa en pärjää, en ainakaan Helsingissä. Jostain on saatava fyrkkaa tai joudun palaamaan maitojunalla takaisin vanhempien luo Konnunsuolle.

Kyselin eilen Urpolta Paavolaisesta, mutta hän käski minun olla vain oma itseni. Sanoa nyt näyttelijälle, että ole vain oma itsesi! Sehän tässä kaikkein vaikeinta onkin, koska olen jo vuosia muokannut itseäni ties kenen ihmisen nahkoihin ja se oma ydin on liukunut luontevasti sivuun, jäänyt vaille kaikkea tarkastelua. Osaan kyllä virittellä tunteita näyttämöllä, hallitsen keinoja, miten niitä voi ilmaista, pidätellä tai maanitella esiin. Omaa itseäni hallitsen huonommin. Mikähän tässä kohtaamisessa on nyt johtomotiivini?

Katson kuinka Urpo Lauri kävelee pitkin käytävää, vahvana ja komean huolettomana ja istuu viereen. Tarjoan hänellekin Paxia, ei huoli.

”Älä nyt näytä tuollaiselta. Oot upea nainen”, hän kuiskaa ja työntää päänsä lähelleni.

Liian lähelle, vetäydyn pois päin.

Paavolainen avaa oven.

Nousemme ylös ja hän huomaa pukuni, kuka ei huomaisi. Kiitän viisasta ostoani, vaikka se lohkaisi aivan liikaa stipendistäni. Sen takia kannatti elää muutama viikko patongilla ja hallien sipulikeitoilla.

Olin todella väärässä luullessani Paavolaisen olevan jo sammunut tähti kaikkien niiden jupakoiden jälkeen. Hän pyytää meidät sisään, hyvin leikatussa kirkkaanvihreässä puvussa jalassaan oranssit nahkakengät, rekis-

teröin heti tuon kiinnostavan ja rohkean yhdistelmän.

Ja kun näen työhuoneen, tekee mieli hihkaista. Sehän on kuin valtaa ilmaiseva lavaste: jyhkeä kirjoituspöytä, jolla kaksi isoa mustaa puhelinta, sitä vastapäätä on korkea, raidallisella kankaalla päällystetty nojatuoli, lattialla suurikokoinen, kubistisin kuvioin koristeltu matto, työpöydällä kaikkien paperipinojen ja moneen kertaan taitellun sanomalehden vierellä kukkamaljakko täynnä erivärisiä astereita. Seinillä on öljymaalauksia ja muutama ikoni, työpöydän takana lasiovinen kirjakaappi täynnä kirjoja ja niitä riittää kirjahyllyn päällekin pinoiksi asti. Lattialla isossa ruukussa kasvaa komea oleanteri.

Hän ohjaa meidät pienen tupakkapöydän luo, jota ympäröi kolme raidallista, mutkatonta nojatuolia. Koko työhuoneen tunnelma rentouttaa ja olo tuntuu heti yllättävän luontevalta.

”Miten te olette saanut oleanterin kasvamaan noin korkeaksi?” kysyn.

”Kanankakalla ja kastelemalla”, hän vastaa. ”Sopiiko teille neiti Rankkala, että sinuttelemme? Meillä Radio-teatterissa se on tapana.”

”Sopii, mielihyvin”, vastaan ja nauran.

”Olet siis opiskellut ranskaa ja ollut Pariisissa Ranskan valtion stipendiaattina, niin olen kuullut.”

”Sain sen stipendin, koska olin siinä vaiheessa kääntänyt huomaamattani ranskasta kuusi näytelmää ja joitain pienimuotoisempia tekstejä.”

”Vai huomaamattani. Oolalaa!” hän hihkaisee.

Minä hymyilen.

”Kuulin, että haluaisit sovittaa ja kääntää joitain näytelmiä.”

”Käänsin juuri Sartren *Suljetut ovet*.”

”Ai sen, no mutta sehän on kiinnostavaa, kerro siitä”, hän sanoo, tarjoaa tupakkaa, pyöritän kiellon, mutta Urpo ottaa.

”*Huis clos* on nimensä mukaisesti suljetun tilan näytelmä. Kolme ihmistä, syntinen Garcon, viettelevä Ineste ja lapsenmurhaaja Estelle, kohtaavat helvetissä eli samassa huoneessa, jossa heidän tulee viettää ikuisuutensa. Se huone on siis helvetti. Kukaan heistä ei kerro, miksi on joutunut sinne, vaan ensin jokainen valehtelee. Lopulta Ineste vaatii, että heidän on kerrottava totuus. He kertovat kukin totuutensa, mutta se ei auta, he ärsyttävät yhä toisiaan.”

”Kiinnostavaa”, Paavolainen sanoo ja työntää savukkeensa puiseen holkkiin, sytyttää, puhalttaa muutaman renkaan ilmaan.

”Sartren ajatus on se, että helvetti ovat toiset ihmiset”, jatkan.

”Sen voin todella ymmärtää, täytyypä lukea”, hän katsoo nopeasti ikkunaan päin.

Hyvä profiili.

”Meillähän on tehty ja esitetty nyt aika paljon kotimaisia klassikkoja, nytkin on tulossa Pakkalan *Tukkijoel-la*, Linnankosken *Taistelu Heikkilän talosta* ja sitten tämä

Helvi Hämäläisen *Kuunsokea*, Urpon ohjaus, josta olet tietysti kuullutkin.”

Nyökkään ja katson Urpoa, näen hänet yhä miehenä, en vain työkaverina.

”Minä kyllä kaipaen radioon vaikeampia aiheita, ek-sistenssiä, jotain eurooppalaista näkökulmaa”, Paavolai-nen jatkaa.

”Ilman muuta”, vahvistan.

”Mitä sinä haluaisit tarjota niille miljoonalle suoma-laiselle, jotka kuuntelevat joka maanantai-ilta kuunnel-miamme?” Paavolainen katsoo silmiini.

Paha kysymys, mutta olen onneksi miettinyt sitä jo en-nakkoon.

”Jotain Brechtiä voisi ajatella, käännän myös saksasta, Pierre Lotin *Tahitin unta* voisi toimia, samoin Raynalin *Hauta Riemukaaren alla*, sitten joku Tennessee Williams, ehkä mieluiten *Lasinen eläintarha*.”

”*Très bien*, hyvä viuhka. No, minäpä heitän sinulle Benoît’n *Atlantiksen* tai Anatole Francen *Punaisen liljan*. Miltäs kuulostaisi?”

”Hyvältäpä hyvältä”, vastaan ja nyökkään savukkeen suuntaan.

”Sovita vaikka molemmat”, hän heittää ja tarjoaa sa-vukkeen.

Otan sen, ja hän kumartuu lähemmäksi tarjotessaan tulta.

”Tuohon laivastonsiniseen laskostettuun villakreppi-pukuusi kuuluisi kyllä pitkä musta imuke.”

”Imuke minulle? Ei ikinä.”

En voi kuin nauraa, se tarttuu Urpoon ja lopulta hänenkin. Paavolainen nousee, kääntyy ja ottaa kirjahyllyn päältä valmiiksi varaamansa kirjat ja antaa ne minulle.

Tapaaminen on päättynyt.

Paavolainen yllättää, siis se, että hän onkin niin innostunut ja vitaali, kehuu ideoitani, pursuaa omiaan ja liekehtii.

Voisi sanoa, että poistun hänen työhuoneestaan suorastaan autereisena.

”Se meni hyvin, hänhän oikein syttyi”, Urpo katsoo minuun tarkasti, kun kävelemme kohti Makasiinikatua.

”Ootko mustasukkainen?”

”Tietysti.”

”Niinpä kai?”

Katson häntä. Hän ei jatka, mutta kasvojen leikkisä ilme häviää.

Kävelemme loppumatkan hiljaisina Liukon baariin, jota radiolaiset nimittävät kuulemma Viettelyksen vaukuksi.

Olen hämmentynyt, mutta onnellinen, aukesiko tästä minulle nyt uusi väylä? Ikkunat auki Ranskaan! Olen kieltämättä innostunut, enkä voi olla silmäilemättä heti kahvilassa *Punaista liljaa*, kun odotamme tilaustamme.

”Suomennos on vuodelta 1927, täytyypä tarkistaa kirjan alkukielinen versio”, sanon Urpolle.

”Älä nyt pingota”, Urpo heittää ja alkaa sitten puhua

tulevasta *Vanja-enon* ohjauksestaan, miettii sen ohjaussuunnitelmaa ja vatvoo roolitusta, kenestä tulisi Astrov, mutta kuuntelen häntä hajamielisenä puolella korvalla.

Radioteatteri on nyt se kaikkein houkuttelevin työpaikka, kaikki haluavat tehdä töitä sinne, niin kirjailijat kuin näyttelijätkin. Paavolainen itse lisää radion kiinnostavuutta, sillä hän ei asettunut sivuun, vaikka Hella Wuolijoki saikin lähteä Yleisradiosta. Hän piti paikkansa ja kulkee herrainvaatehtimojen tyylikkäissä pukineissa, herättää tarkoituksellisesti huomiota, ja sitä hän saa, jos on yllä vaikka vihreä puku ja oranssit kengät. Hän on yhä jollain lailla komea, vaikka hiusraja on jo kohonnut ja hän täyttää kohta viisikymmentä. Ikivanha siis, muttei ole silti hylännyt itseään, vaikka jotain väsyneen kulunutta hänestä aistin.

Ensimmäinen reaktioni on kuitenkin helpotus: kiinnostava vain älyllisesti, muttei ei onneksi minun tyyppiäni.

Hän on kaksikasvoinen kuin Janus, joka katselee kahden eri suuntaan, menneeseen ja tulevaan. Olkoon Janus, porttien avaamisten ja sulkemisten ja kaikkien alkujen ja loppujen jumala.

Janus stimuloi älyäni ja se tuntui kerrassaan ravitsevalta. Tajuan, että olen painanut tiettyä osaa itsestäni alaspäin teatterin maailmassa, jossa luulen lopultakin ajatelleeni esiintymisasujani enemmän kuin roolejani. Jokainen näyttelijä tilaa, ompeluttaa, hoitaa ja maksaa esiintymisvaatteensa itse. Olen käyttänyt varmaan tunte-

ja ja viikkoja miettiessäni, miten jostain vanhasta esiintymispuvusta saisi muokattua vielä kerran jonkun ”uuden” vetimen. Vaatteet ovat roolinrakennuksessa kuin nahka, joka luo karaktäärin, kertoo statuksen ja yhteiskunnallisen aseman. Lopulta roolivaatteisiin kertyy koko näytelmän tunnelma, sillä vaatteen fyysinen tuntuma vaikuttaa liikkumiseen ja jopa abstrahointiin. Välillä tuntuu, että rooli tunkee jopa puvun saumoja myöten sisään, toimii vahvana tukirankana.

En voi melkein uskoa, että Janus antoi minulle käännettäväksi kaksi näytelmää!

Parasta tapaamisessa oli, että sain olla oma itseni, minua kuunneltiin, hän ei asettunut yläpuolelle, vaan kohotasimme silmän tasolla, varsinkin kun puhuimme Pariisista. Luin äskettäin jostain, että aivot ovat ihmisen kaikkein kiihottavin elin. Sanat tuottavat kuvia, kuvat ruokkivat mielikuvitusta, mielikuvitus halua.

”Kuule, nyt tehdään niin kuin oli puhe”, sanon Urpolle. ”Minä jään palkattomalle koko loppukevääksi, teen näytöskorvauksella *Sanny Kortmanin koulun* roolini mutten harjoittele uutta. Sopiihan se?” kysyn Urpolta.

”Niinhän me puhuttiin jo ennakkoon. Oletko unohtanut, että minä sinut sinne vein”, hän vastaa, kun tarjoilija tuo meille kahvit ja briossit.

En puhu Urpolle mitään siitä, että hän itse on suurin syy siihen, että haluan pois Vallilan Työväenteatterista, hänen lähipiiristään. Me seurustelimme tai minä ainakin luulin seurustelevani hänen kanssaan, kunnes taju-

sin, että meidän lisäksi suhteeseen kuului kolmas-kin pyörä.

Eikä mikä tahansa pyörä, vaan pyörä, jonka kanssa en lähde yhtään kilpasille, koska en voi. Hän on järjestäjä-näyttelijä, jolla on tulehtuneen naamansa keskellä pienet pässinsilmät, ja niissä luihu katse. Ilmankos mies on esittänyt ties mitä liukasnäppisiä pikkurikkollisia lukuisissa elokuvissa. Pässinsilmä on kertakaikkinen nappikauppias, enkä voi millään käsittää mitä Urpo hänessä näkee. Urpo Lauri itse on kiinnostava ohjaaja, vakava taiteilija ja pahuksen komea mies.

Se toinen on jotain, mitä en voi käsittää, en oikein millään.

Kun tajusin tilanteen, astuin heti sivuun, suoraan siihen loukatun ylpeyteni viereen.

Emme ole puhuneet mistään mitään. Minä en voi.

Onneksi Urpo vei minut Paavolaisen pakeille, kuten oli luvannut, nyt tuntuu siltä, että jokin uusi on alkamassa. En sano asiasta hänelle mitään, mutten voi olla katso-matta, kun hän puhaltaa tupakansavua suustaan ikkunaa vasten ja näyttää joltain gangsterilta, mutta niin perhanan kiinnostavalta konnalta, että antautuisin heti ensimmäisestä käskystä, vaikka kädessä olisi vain nallipyssy.

Siirrän katseeni kahviin ja keskityn vain briossiin.

Matkustan pääsiäiseksi Konnunsuolle mukanaani uudet työt, *Atlantis* ja *Punainen lilja*. Sain radiosta jopa pienen tilausmaksun kuunnelmasovituksista. Oikeastaan olisin ollut kiinnostuneempi Francen *Enkelten kapinasta*, sillä sen suomennos on Joel Lehtosen, mutten kehdannut alkaa vänkäämään. Jos nämä kelpaavat ja menevät tuotantoon, ehdotan heti lisää.

Lähden kirjoitustöihin kotipuoleen, sillä asun alivuokralaisena niin ahtaasti, ettei huoneeseen mahdu edes kirjoituspöytää. Lisäksi isäntäpariskunnan keittiö ja vessa ovat aivan huoneeni vieressä ja klosetti pitää julmettua meteliä, joka kerran kun sitä vetää. Ja isännällä on pidätysvaikeuksia, ihan helvettiä siis, mutta elän toivossa, että voisin saada Hakan rakenteilla olevasta talosta oman boksin. Sain siihen Hämeentien kämppään suosittelijan Työväenteatterin kautta. Toivottavasti nappaa.

Kirjoitustyö vaatii oman huoneen, tilausmaksun ja rauhaa, nyt sen tajuan, joten ei voi mitään, lapsuudenkoti palveluineen kutsuu.

Konnunsuon vankilan suuret tiilirakennukset näkyvät jo kaukaa peltojen keskeltä, kun istun Joutsenon onnikan

etupenkissä. Matkalla kaikki on tuttua, jokainen mäki, tienhaara, jossain sivussa siintävä maalaistalo. Alavilla pelloilla, niillä vankien pääasiassa käsin kuokkimilla entisillä soilla, on yhä likaista lunta, vaikka maa on jo suurin osin sulanut. Ilma on sumuisen kostea, paikoin vähän tihkua. Vankilan rakennukset avautuvat kuin linoitus alakuloisen maalaismaiseman keskeltä.

Sellirakennus on korkein, talousrakennus sitä vastapäätä on myös iso, ja niiden väliin jäävä kirkko on samaa punatiilistä arkkitehtuuria. Tunnen kaikki rakennukset, tallit, myllyt, kansliat, pajat, puimalaitokset ja kalustusoijat, kaiken.

Konnunsuo on kuin pienoismaailma ja minun kasvu-alustani, halusin sitä tai en.

Jään pois Yhtymän myymälän luona ja kävelen siitä kotiin. Olen kasvanut rangaistuslaitoksen tuntumassa, sen merkillisen mikrokosmoksen keskellä, josta en pääse kai koskaan irti, vaikka olen sieltä kaikin voimin pyristellyt pois heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Tänne kuitenkin aina palaan kuin kiinnekohtaan täysin luontevasti ja luottavaisesti, tajuan kun lähdän kävelemään kaupalta kohti Päivölää, meidän kotiamme. Ohitan pian vartijoiden asuttamat puutalot, joissa asuu monta perhettä kussakin, niitä vastapäätä on kylätalo Maijala ja sen takana lumilampareinen urheilukenttä.

Päivölä, tilanhoitajan virka-asunto, on valkoinen funkisrakennus, joka ei näy tielle, vaan jää korkeiden kuuksien suojaan. Meidän koti sijaitsee aivan vankilan pää-

rakennusten muodostaman pihapiirin tuntumassa, lähellä navettaa ja tallia. Isä on kuuluisa siitä, että hän menee itse aina aamulla ensimmäisenä vankilan suureen navettaan, poikkeuksen tekee vain jouluaamu.

Vankilan johtaja, apulaisjohtaja ja muu johtoporras asuu erillään vankilasta Lappeenrannan tien puolella. Vain tilanhoitaja ja vanginvartijat asuvat lähellä vankilaa, mutta erillään sen suuresta pihapiiristä.

Kun kävelen hiekkatietä pitkin kotiin jokin minussa rauhoittuu. Kaikki on tuttua, ihmiset, puut ja rakennukset, ja kaikkeen liittyy muistoja, koko maisema on täplitetty niillä. Kun tulen siihen kohtaan, mistä meidän pihatiemme alkaa, tajuan että Päivölän puut ovat kasvaneet ja koko talo on niiden suojelema, vähän kuin korokkeella. Kävelen pihaan ja ohitan keskellä sojottavan lipputangon ja siinä kohdassa muistan aina sen päivän, kun lippu laskettiin puolitankoon, kun veli.

En jatka ajatusta.

Hiekkapiha on haravoitu kuvioille ja kiviraput harjattu hyvin, nousen ne ylös ja avaan pylväiden väliin jäävän paraatioven. Jo eteisessä tunnistan, että äiti on leiponut pulaa, meillä tuoksuu tutusti hyvältä. ”Alli-Palli” kuulee tuloni ja tulee vastaan. Hän nostaa laukkuni ja aloittaa kysely- ja juttutulvansa niin kuin tulppa olisi kiskaistu suusta. Isä on töissä, pikkuveli koulukortteerissa, yksi keittäjä on jättänyt miehensä, vanki yrittänyt karata, mutta saatu pian kiinni ja hänellä itsellään on lihapata hautumassa uunin jälkilämössä. Tilannekatsauksen päälle hän kysyy:

”Keitänkö kahvit?”

”Söisin kyllä ensin, juodaan sitten päälle.”

”Isä on vielä jossain vankilan puolella, mutta hänen pitäisi kohta tulla. Jaksatko odottaa?”

Näen kaikesta, että minua on odotettu. Se tuntuu hyvältä. Kaivan laukuista äidille Pauligin papukahvipaketin. Nautin jo pienenä siitä rouheasta äänestä, joka papujen murskaantumisesta syntyy, ja tietysti vastajauhetun kahvin tuoksusta, kun tuore kahvi vedetään alalaatikosta esiin.

Kannan tavarani ylös huoneeseeni. Voisin sanoa entiseen huoneeseeni, mutten sano, se on yhä minun huoneeni, vaikka olen siirtänyt monet pikkuesineeni komeron hyllylle. Kaikki on kuitenkin ennallaan: sänky, kirjoituspöytä ikkunan edessä, korituoli ja vaatekaappi, jonka ovesa on peli. Katson huoneeni lippaikkunasta tielle, sille suoralle, jota olen paljon katsellut, josta olen yrittänyt päästä pois, johon olen aina palannut ja joka on jättänyt minuun pysyvän jäljen.

Olen kasvanut pienoismaailmassa, jossa ihmiset on jaettu kuin kasteihin, muka näkymättömiin, mutta samalla hyvin selviin asemiin vankilan arvoasteikossa. Jokainen tietää, onko vastaantulija ylä- vai alapuolella, vaikka sitä on yritetty koko ajan piilotella ja elää vain ”Konnun malliin”. Ja nyt ajattelen vain vankilan kaikkia työntekijöitä, en sitä joukkoa, jolle koko valtava alue on rakennettu rangaistuspaikaksi.

Vangit olivat kaiken ulkopuolella, vaikka heilläkin oli omat kerrostumansa, arvoasteikkonsa. Luottovangit sai-